

УДК 342.728

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Вероніка БОНДАРЕНКО,

здобувач

Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України

SUMMARY

Considered problematic issues of legal personality of public associations, as a kind of collective subjects of law, which define the nature of their participation in the legal relations in the modern state. In particular, analyzed the content of legal personality of public associations settles the general nature of their legal capacity, studied the specifics of capacity, the time of their occurrence, features of a public association to act as a legal entity and legal relations. Suggestions have been made with respect to the legal status of public associations in Ukraine.

Key words: public associations, legal personality, legal capacity, capacity, subject of law.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто проблемні питання правосуб'єктності громадських об'єднань як різновиду колективних суб'єктів права, що визначають характер їхньої участі у правових відносинах у сучасній державі. Зокрема, проаналізовано проблему змісту правосуб'єктності громадських об'єднань, обґрунтовується загальний характер їхньої правоздатності, досліджено специфіку дієздатності, моменту їх виникнення, можливостей громадського об'єднання виступати як суб'єкт права й суб'єкт правовідносин. Висловлюються пропозиції щодо визначення правового статусу громадських об'єднань в Україні.

Ключові слова: громадські об'єднання, правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність, суб'єкт права.

Постановка проблеми. Розвиток громадянського суспільства в Україні тісно пов'язаний із формуванням широкого кола громадських об'єднань. Правове регулювання відповідних процесів залишається далеким від ідеального багато в чому й унаслідок того, що законодавець не має єдиного концептуального бачення правової природи громадських об'єднань. Будучи специфічним колективним суб'єктом права, громадські об'єднання вступають у правовідносини, які фактично утворюють специфічний міжгалузевий інститут. Але проблема колективних суб'єктів права на рівні теорії залишається недостатньо дослідженою й зазвичай обмежується питаннями їх класифікації або галузевого аналізу окремих організаційно-правових форм.

Актуальність теми. Незважаючи на висвітлення різних проблем функціонування громадських об'єднань у роботах О. Вашук, Є. Додіної, Л. Кормич, В. Кравчук, Д. Шелест, М. Новікова, О. Гейда, В. Примуш, В. Купрій, В. Надраги, Н. Нижник, О. Хуснутдінова, В. Перевалова, П. Любченка, І. Рожко, А. Щиглика, Ц. Ямпольської, Н. Гаєва, І. Кичко, О. Максименко та інших (передусім їхнього конституційно-правового та адміністративно-правового статусу, державно-управлінських і політологічних аспектів діяльності), проблема правосуб'єктності громадських об'єднань як особливого інституту громадянського суспільства досі залишається недостатньо опрацьованою.

Метою статті є дослідження проблемних питань правосуб'єктності такого різновиду колективних суб'єктів права, як громадські об'єднання, що розглядаються як особливий інститут громадянського суспільства, зокрема визначення змісту правосуб'єктності громадських об'єднань, характеру й моменту виникнення їхньої правоздатності та дієздатності, можливостей громадського об'єднання виступати як суб'єкти права й суб'єкти правовідносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «суб'єкт права», що відображає здатність бути носієм прав

і обов'язків, є однією із ключових категорій юридичної науки. Статус суб'єкта права – це якість, що перетворює цього суб'єкта на центр прав, інтересів і обов'язків, установленних у законному порядку, а також піднімає його до рівня активного й відповідального учасника правового життя. Відомо, що суб'єкти права мають можливість реалізовувати свої права та обов'язки як у відносинах з іншими особами, так і поза ними. Останнє дає теоретикам права підстави виділяти два шляхи реалізації норм права: використання суб'єктом його прав і виконання ним обов'язків, коли він не вступає у відносини з іншими особами (здебільшого стосується додержання заборонних норм), і власне реалізація правових норм, пов'язана із необхідністю вступати у правовідносини з іншими суб'єктами.

У теорії держави і права під суб'єктами правових відносин традиційно розуміють суб'єктів права, які вступили у правовідносини для реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Свого часу В. Погорілко пропонував розрізняти суб'єкта права й суб'єкта правовідносин виходячи з того, що суб'єкт права – це встановлений правовими нормами адресат (носій), який може мати юридичні права й нести відповідні обов'язки, а суб'єктом правовідносин є носій відповідної правоздатності, який реалізує її безпосередньо в цих відносинах [1, с. 65]. Поняття суб'єктів правовідносин і суб'єктів права, отже, не завжди збігаються. Зважаючи на те, що правовідносини – не єдина форма реалізації норм права, суб'єкт права не завжди є суб'єктом правовідносин [2, с. 234].

Водночас з урахуванням специфічних ознак громадських об'єднань, що будуються на засадах добровільності, активності, самодіяльності, саморегулювання та самоврядування, можливість існування громадського об'єднання як суб'єкта права, який не вступає у правовідносини, видається досить спірною, адже навіть сама процедура реєстрації такого об'єднання сама по собі неможлива поза правовими відносинами. Сам порядок цієї реєстрації,

а в надалі подання необхідної звітності фактично вже є правовідносинами, уникнути яких громадське об'єднання не в змозі. Так само і для об'єднання, засновники якого вирішили розпочати його діяльність шляхом подання повідомлення про утворення без реєстрації юридичної особи, відповідно до норм ч. 8 ст. 9 Закону України «Про громадські об'єднання», очевидно, що його існування також неможливе без певної юридично значущої діяльності, адже наявність мети є основною структуроутворювальною ознакою будь-якого об'єднання. За відсутності такої мети або юридично значущої діяльності можна казати лише про наміри засновників, а також про суб'єктивні права цих засновників. Тим більше що Закон України «Про громадські об'єднання», закріплюючи в ч. 1 ст. 16 норму про те, що «громадське об'єднання, яке має намір здійснювати діяльність без статусу юридичної особи, повідомляє про своє утворення уповноважений орган з питань реєстрації протягом 60 днів з дня його утворення», очевидно, також виходить із того, що утворенням об'єднання в цьому випадку потрібно вважати не момент повідомлення, а момент прийняття рішення про його утворення установчими зборами. Про це прямо йдеться й у ч. 1 ст. 9 відповідного Закону: «Утворення громадського об'єднання здійснюється на установчих зборах його засновників та оформлюється протоколом». Відповідно, наступні дії його засновників або особи, уповноваженої представляти громадське об'єднання, щодо подання заяви із пакетом необхідних документів є нічим іншим як правовідносинами за участі цього громадського об'єднання.

Громадські об'єднання, як відомо, є колективними суб'єктами. Колективні суб'єкти – це організовані, відособлені самоврядні групи людей, які наділені правами виступати у відносинах з іншими суб'єктами як єдине ціле, персоніфіковано [3, с. 23]. Правові статуси колективних суб'єктів права формулюються і кристалізуються в міру розвитку держави, громадянського суспільства, формування потреб та інтересів осіб, котрі поєднуються в колективи. Їх не можна розглядати як суму індивідуальних правових статусів. Вони мають інші властивості, що визначаються, зокрема, цілями й інтересами колективних утворень [4, с. 551]. Як наслідок, правовий статус громадських об'єднань як учасника правових відносин має значну специфіку.

На сьогодні можна констатувати, що проблема колективних суб'єктів права на рівні теорії залишається недостатньо дослідженою [5, с. 349] і, як правило, обмежується питаннями їхньої класифікації або галузевого аналізу окремих організаційно-правових форм. Так, у системі колективних суб'єктів, залежно від ступеня організаційної самодіяльності, цілей та обов'язків, правового становища, скажімо, адміністративіст Д. Бахрах виділяє чотири класи: 1) організації, 2) структурні підрозділи, 3) трудові й інші колективи та їхні структурні підрозділи, 4) складні організації [3, с. 23]. Використовується багато інших критеріїв характеристики колективних суб'єктів, зокрема за формою власності розрізняють державні, громадські, релігійні, приватні організації тощо. Специфічними суб'єктами відносин у публічному праві є як суб'єкти владних повноважень в особі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, так і безпосередньо держава, територіальна громада тощо [2, с. 234]. Але водночас всі наведені підходи дають мало користі в контексті дослідження громадських об'єднань, адже хоча громадське об'єднання за формою є організацією, але воно може мати структурні підрозділи, так само як і штатних членів,

що утворюють трудовий колектив, може входити до складу інших об'єднань, утворювати спілки тощо. Так само за формою власності, якщо громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є суб'єктом права власності, то об'єднання без такого статусу фактично користується майном, що належить іншим суб'єктам. Багато питань викликає можливість відокремлення організацій, на які не поширюється чинність Закону України «Про громадські об'єднання», через те що їхня діяльність регулюється окремим законодавством, хоча, по суті, вони є громадськими об'єднаннями зі спеціальним правовим статусом. У результаті однозначно можна вести мову лише про те, що громадські об'єднання є специфічним колективним суб'єктом права, діяльність якого фактично утворює специфічний міжгалузевий інститут, що потребує особливого дослідження.

Намагаючись охарактеризувати громадські об'єднання як суб'єкта правових відносин у сучасній державі, важливо визначитись із питанням наявності в них такої ознаки, як правосуб'єктність. Відомо, що правосуб'єктність – це здатність бути суб'єктом права. Завдяки правосуб'єктності особа здатна бути учасником правовідносин. Ця властивість виникає на підставі правових норм, а отже, як справедливо свого часу зазначав Г. Шершеневич, «є творінням об'єктивного права» [6, с. 215]. Іншими словами, тільки за допомогою законодавчо закріплених норм можливе встановлення й надання специфічної юридичної якості (правосуб'єктності), що дає змогу особі або організації бути суб'єктом права. Незважаючи на те що в юридичній літературі можна зустріти різні погляди щодо поняття «суб'єкт права» та «правосуб'єктність», є достатні підстави стверджувати, що в теорії права й у законодавстві суб'єкт права визначається із формально-юридичного боку, зокрема через наявність у нього правосуб'єктності. У теорії права правосуб'єктність визначається як здатність особи бути суб'єктом права, мати права й обов'язки, брати участь у правовідносинах [7, с. 60].

У юридичній науці розрізняють загальну правосуб'єктність, тобто здатність особи бути суб'єктом права в межах певної правової системи (наприклад, правової системи України); галузеву правосуб'єктність, тобто здатність бути суб'єктом тієї чи іншої галузі права (може йтися про конституційну, цивільну, кримінально-правову, трудову правосуб'єктність); а також спеціальну правосуб'єктність, тобто здатність бути учасником лише певного кола правовідносин (не будь-яких) у межах галузі права.

Так, О. Іоффе підкреслював, що витоки теоретичних уявлень про правосуб'єктність тісно пов'язані із категоріями «правоздатність» і «дієздатність». По-перше, за німецькою доктриною термін «правосуб'єктність» ототожнювався із правоздатністю, виходячи із того, що суб'єктом права вважався той, хто може мати права; по-друге, за французькою доктриною термін «правосуб'єктність» розглядався через взаємозв'язок правоздатності й дієздатності [8, с. 84]. У сучасній вітчизняній теорії права, згідно із позицією, що переважає, під правосуб'єктністю фізичних і юридичних осіб прийнято розуміти наявність у них властивостей правоздатності, дієздатності й деліктоздатності, разом узятих [9, с. 340]. Хоча можливі певні варіації. Так, О. Красавчикова додавала ще й четвертий елемент правосуб'єктності – трансдієздатність, тобто здатність особи своїми діями створювати права й обов'язки для інших осіб і набувати їх у результаті дій останніх [10, с. 106]. Т. Ілларионова пропонувала виділення такого самостійного елемента

правосуб'єктності, як субсидіарна дієздатність, тобто здатність уповноважених осіб реалізовувати можливості здійснення прав, що належать іншим суб'єктам, в інтересах останніх. Особливість такої дієздатності, на думку Т. Іларіонової, полягає в тому, що в ній поєднуються правові можливості двох суб'єктів, що дає змогу виділити її як відносно самостійний елемент дієздатності [11, с. 62]. С. Архіпов, навпаки, підкреслює, що дієздатність як більш висока ступінь розвитку правосуб'єктності вміщує в собі правоздатність як одну зі своїх сторін, аспектів [12, с. 133]. Не менш складною є специфіка елементного складу правосуб'єктності, коли мова йде про колективних суб'єктів.

Існує точка зору, згідно з якою застосовувати інститути правоздатності й дієздатності можливо лише до фізичних осіб при дослідженні їхньої правосуб'єктності. Стосовно ж організацій, то в них правосуб'єктність виражається в компетенції їхніх органів, тобто в сукупності прав і обов'язків, що надаються їм для виконання відповідних функцій [13, с. 192]. Видається, що специфіка правосуб'єктності юридичних осіб не повинна призводити до висновків про відсутність у них правоздатності й дієздатності. І для фізичних, і для юридичних осіб основою їхньої здатності брати участь у правових відносинах є саме правосуб'єктність, у результаті чого фізична особа отримує можливість реалізовувати належні їй права, так само як і юридична особа, хоча остання здатна їх реалізувати лише опосередковано через дії органів управління або уповноважених осіб. Але сутності справи це не змінює. Як влучно відзначає П. Сандеуар, терміни «правосуб'єктність» і «повноваження» близькі за змістом, але далекі від того, щоб бути синонімами. Правосуб'єктність можна визначити як загальну здатність мати або здійснювати права й обов'язки, тоді як повноваження – більш вузьке поняття, яке передбачає здатність до здійснення того або іншого юридичного акту або тієї або іншої категорії юридичних актів, а також здатність порушувати слідство чи судовий розгляд щодо певної справи або категорії справ [14, с. 155–156]. Отже, повноваження виникають на підставі правосуб'єктності і є, по суті, лише її результатом.

Не менш цікавим у науковому плані поряд зі змістом правосуб'єктності виглядає питання природи походження правосуб'єктності колективних суб'єктів. Так, у цивільному праві свого часу науковцями багато уваги було приділено питанням загальної та спеціальної правоздатності юридичних осіб.

Щодо цих суб'єктів уперше зміст правоздатності був визначений і закріплений у законодавстві європейських країн у XIX – на початку XX ст. На цьому етапі закон досить чітко визначав і обмежував сфери діяльності, у яких могли брати участь юридичні особи, а також види угод, які вони могли укладати. Правоздатність визначалась законом, статуту, якщо й мали місце, то також затверджувались або санкціонувались державою, через що набували значення нормативного акта. Дії, прямо не передбачені законом, були заборонені. Відповідно, така правоздатність організації отримала назву спеціальної правоздатності. Англійський юрист В. Ансон, пояснюючи зміст цієї правоздатності, відзначав, що здатність корпорації укладати договори обмежена тим фактом, що будь-яка дія, учинена корпорацією із перевищенням прав, наданих їй законом, за загальним правилом уважалась недійсною. Оскільки корпорація не існує окремо від акта парламенту, яким цю корпорацію ство-

рено або дозволено її створення, звідси випливає, що її правоздатність обмежена виконанням лише тих повноважень, які надані законом або можуть розумно впливати з його тексту [15, с. 150]. Аналогічно у вітчизняному законодавстві правоздатність юридичних осіб за загальним правилом тривалий час теж уважалась спеціальною, зважаючи на те що здатність цих суб'єктів мати права й обов'язки залежала від мети їхнього створення, що конкретизувалась у статуті. Чинний Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) відійшов від принципу спеціальної правоздатності, закріпивши за юридичними особами, незалежно від виду, форми й роду їхньої діяльності, загальну правоздатність. Так, у ст. 91 визначається, що юридична особа здатна мати такі самі цивільні права й обов'язки, як і фізична, за винятком тих, що за своєю природою можуть належати лише людині. Однак, поділивши юридичні особи на підприємницькі (ст. 84) й непідприємницькі (ст. 85), законодавець тим самим відходить від принципу загальної правоздатності, заздалегідь визначаючи мету кожної особи: наприклад, підприємницьке товариство створюється з метою отримання прибутку й подальшого його розподілу між учасниками, а непідприємницьке – із будь-якою іншою, але не для отримання прибутку. При цьому законодавець надає непідприємницьким організаціям й установам можливість займатися підприємницькою діяльністю, але за умови, що ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню (ст. 86 ЦК України). Зазначені обставини надають цивілістам можливість констатувати загальний характер правоздатності підприємницьких організацій в Україні. Хоча їхня мета – отримання прибутку й подальший його розподіл між учасниками – заздалегідь відома, але вона є природною для підприємництва, притаманна тільки йому й не обмежує ці товариства у виборі виду діяльності [16, с. 75]. Стосовно ж непідприємницьких товариств і установ висловлюється позиція, що відповідні організації наділені спеціальною правоздатністю, зміст якої визначається метою їхньої діяльності, визначеною в статуті чи іншому статутному документі. При здійсненні ними підприємницької діяльності виникає ніби «змішана» правоздатність, що не буде тотожною спеціальною у зв'язку з наявністю додаткових суб'єктивних прав, але її не можна характеризувати і як загальну, тому що вона буде обмежена певними межами [17, с. 37].

Згідно з ч. 5 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку. А отже, можна було б зробити висновок про те, що правоздатність громадських об'єднань є спеціальною. На користь такого висновку свідчать і норми ст. 11 відповідного закону, згідно з якими статут громадського об'єднання повинен містити відомості про мету (цілі) та напрями його діяльності (п. 2 ч. 1); і норми ст. 21, відповідно до яких громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню, при чому в такому випадку відомості про здійснення підприємницької діяльності громадсь-

ким об'єднанням включаються до Реєстру громадських об'єднань (п. 2 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання»).

Як відзначає О. Біляєв, збереження спеціальної правоздатності за непідприємницькими організаціями не тільки виправдано, а й необхідно, адже надання їм загальної правоздатності без статутних обмежень означало б ігнорування інтересів засновників, які створили товариство чи установу [16, с. 76]. Аналізуючи цивільно-правову природу правоздатності спортивних організацій, відповідний автор указує на те, що спортивні організації можуть бути наділені будь-яким її видом, окрім виключної. При цьому набуття певного виду правоздатності він ставить у пряму залежність від класифікації юридичних осіб на підприємницькі й непідприємницькі: перші мають загальну правоздатність, тоді як другі – спеціальну [16, с. 76].

Незважаючи на очевидну логічність наведених висновків, тим не менше вважаємо їх досить дискусійними. Зокрема, навряд чи можна погодитись із тим, що надання громадським об'єднанням загальної правоздатності без статутних обмежень означало б ігнорування інтересів засновників, які їх створили. Адже, згідно з ч. 7 ст. 7 Закону України «Про громадські об'єднання», повноваження засновника громадського об'єднання закінчуються після прийняття рішення про реєстрацію або прийняття повідомлення про утворення громадського об'єднання в установленому цим Законом порядку. Сама сутність громадських об'єднань передбачає рівність усіх членів і відсутність жодних привілеїв, зокрема, для засновників цього об'єднання. Історично закріплення спеціальної правоздатності юридичних осіб дійсно мало на меті захист інтересів вкладників і кредиторів компанії. Воно гарантувало, що вкладник золотодобувної компанії не опиниться знещадно, наприклад, власником акцій компанії із торгівлі смаженою рибою, і пов'язано із так званою доктриною *ultra vires*.

Основним прецедентом виникнення доктрини *ultra vires* стала справа *Ashbury Railway Carriage and Iron Co. v. Riche* (1875 р.). Згідно зі статутом відповідна компанія була утворена з метою: 1) виробництва, продажу, отримання чи здавання в оренду залізничних вантажних і пасажирських вагонів та іншого рухомого складу; 2) здійснення операцій як інженери-механіки й звичайні підрядники; 3) купівлі, оренди, виготовлення й продажу шахт, руди, землі та будівель; 4) оптової купівлі й продажу лісу, кам'яного вугілля, металів. Коли ця компанія уклала угоду про надання іншій компанії концесії на будівництво залізниці в Бельгії, Палата лордів вирішила, що договір на будівництво залізниці не пов'язаний із залізничним обладнанням, у силу принципу *ultra vires* суперечить статутній меті, а отже, є недійсним. Навіть у випадку, якби акціонери згодом схвалили цю угоду, вона все одно не могла вважатися такою, що зобов'язує компанію [15, с. 150]. Водночас на практиці суворе дотримання відповідного правила досить часто призводило до несправедливості, адже контрагент за угодою *ultra vires* залишався незахищеним: поставляючи товари або надаючи послуги за такою угодою, він не міг отримати оплату (*Re Jon Beauforte (London), Ltd.*, 1953). Якщо він надавав позику компанії за операцією *ultra vires*, він також не міг розраховувати на повернення власних коштів (*Wenlock (Baroness) v. River Dee Co.*, 1885). Оскільки на практиці не будь-яка компанія мала можливість перед

укладанням угоди досконально вивчити статут контрагента на предмет з'ясування обсягів його повноважень, у результаті правило *ultra vires* стало пасткою для небережних і час від часу завдавало істотних проблем суб'єктам, що *bona fide* ведуть справи із компанією, не знаючи про відсутність у неї правоздатності. У результаті норма щодо спеціальної правоздатності зазнавала обґрунтованої й досить авторитетної критики та була змінена в результаті застосування Директиви (First Directive, March 9, 1968: 68/151 ЕЕС) Ради ЄС при входженні Великобританії до Загального ринку. Відповідна Директива була включена до пп. 1 ст. 9 Закону про Європейське Співтовариство 1972 р. [15, с. 151].

Отже, загальна тенденція визначення правоздатності суб'єктів господарювання полягає в тому, що із розвитком ринкових відносин, розширенням сфери діяльності організацій, еволюцією теорії фікції за юридичною особою поступово закріплюється право займатися різними видами діяльності, здійснювати будь-які угоди, що не заборонені законом, набувати прав і обов'язків, які не суперечать сутності юридичної особи. У результаті юридичні особи поступово набувають загальної правоздатності, що дає змогу зробити висновок про те, що правоздатність залежить від конкретних умов, що склалися в державі, від правової системи, традицій, економічних, політичних і суспільних умов [18, с. 145]. Відповідно, якщо для цивілізованого світу стає нормою наділення підприємницьких організацій загальною правоздатністю, то визначення правового статусу непідприємницьких організацій шляхом закріплення для них спеціальної правоздатності було б несправедливим і невиправданим. Саме тому, на нашу думку, правоздатність громадських об'єднань є загальною. Підтвердження такого висновку можна знайти й у чинному Законі України «Про громадські об'єднання», зокрема у ст. 21, що визначає права громадських об'єднань і містить відкритий перелік, дозволяє об'єднанням здійснювати інші права, не заборонені законом. Аналогічно, відповідно до ч. 3 ст. 4 цього Закону, обмеження права на свободу об'єднання, у тому числі на утворення й діяльність громадських об'єднань, можуть бути встановлені виключно законом і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Застосування загальнодозволеного типу правового регулювання при визначенні правового статусу громадських об'єднань, на нашу думку, підтверджує загальний характер їхньої правоздатності.

Поряд із цим важливе значення має й те, що за своєю сутністю громадські об'єднання фактично є формою реалізації особами комплексу прав і свобод. Вище нами відзначався фактично природний характер права на об'єднання. Як наслідок об'єднання у своїй діяльності є продовженням правосуб'єктності осіб, котрі є його членами (учасниками). У результаті правосуб'єктність об'єднань не є дарованою державою, а лише такою, якою нею визнається й захищається, що, як нам видається, також має свідчити про її загальний характер.

Наведені міркування водночас не повинні давати привід для отождолення правосуб'єктності громадського об'єднання із правосуб'єктністю його членів (учасників), тим більше, що такий підхід суперечив би чинному законодавству. Згідно зі ст. 9 Закону України «Про громадські об'єднання», дії від імені незареєстрованого громадського об'єднання або громадського об'єднання,

повідомлення якого не прийнято в установленому цим Законом порядку, крім дій, пов'язаних із реєстрацією такого об'єднання або повідомленням про його утворення, забороняються. Відповідно, об'єднання реєструються або повідомляють про своє утворення в порядку, передбаченому цим Законом, протягом 60 днів із дня проведення установчих зборів (ч. ч. 8, 9 ст. 9 Закону). Цікавим є питання про те, із якого ж моменту виникає правосуб'єктність громадського об'єднання: з моменту прийняття рішення про його утворення установчими зборами чи з моменту внесення відомостей про нього до Реєстру громадських об'єднань, а за потреби й до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців?

Відповідно до найбільш поширеної точки зору, правоздатність і дієздатність юридичних осіб виникає в момент їхньої реєстрації. Але ж специфічною для громадських об'єднань є можливість діяти без статусу юридичної особи. З іншого боку, сам Закон України «Про громадські об'єднання» прямо вказує на те, що моментом утворення об'єднання потрібно вважати не момент повідомлення (реєстрації), а момент прийняття рішення про його утворення установчими зборами (ч. 1 ст. 9, ч. 1 ст. 16). Наступні дії його засновників або особи, уповноваженої представляти громадське об'єднання, щодо подання заяви із пакетом необхідних документів фактично вже є правовідносинами за участі цього громадського об'єднання. Водночас, окрім дій, пов'язаних із реєстрацією такого об'єднання або повідомленням про його утворення, жодні інші дії на цьому етапі об'єднання вчиняти не вправі (ч. 8 ст. 9 Закону). Отже, у цьому випадку напрошуються аналогії з неповною дієздатністю фізичних осіб, коли неповнолітня особа вправі своїми діями вчиняти не будь-які правомірні дії, а лише ті, які прямо зазначено в законі. Відповідь на вищезазначене питання ускладнюється тим, що в юридичній науці питання обсягу дієздатності колективних суб'єктів (навіть найбільш дослідженого їхнього різновиду – юридичних осіб) залишається мало опрацьованим і фактично зводиться до наведеної формули про одночасне виникнення дієздатності й правоздатності. Але в реальній практиці досить часто виникають нетипові ситуації, які не вписуються в зазначену схему. Зокрема, поряд зі стандартними вимогами для набуття дієздатності в певній сфері може вимагатись наявність додаткових критеріїв (кваліфікованого персоналу, обладнання, досвіду роботи). Підвищені вимоги до набуття дієздатності можуть бути зумовленими здійсненням небезпечної або соціально чи економічно важливої діяльності, котра дозволяється виключно після проходження ліцензійних, сертифікаційних, атестаційних та інших процедур [19, с. 63]. Як наслідок, безперечно, украй актуальними видаються подальші дослідження зв'язку дієздатності колективних суб'єктів права із проходженням у процедур.

Висновки. Отже, на нашу думку, у повному обсязі правосуб'єктність громадського об'єднання виникає лише з моменту внесення відомостей про нього до Реєстру громадських об'єднань, а для тих, що реєструються як юридичні особи, ще й до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Водночас можна зробити висновок, що правоздатність громадського об'єднання виникає з моменту прийняття рішення про його утворення установ-

чими зборами, так само як і неповна дієздатність на вчинення дій, пов'язаних із реєстрацією такого об'єднання або повідомленням про його утворення.

Список використаної літератури:

1. Конституційне право України / за ред. проф. В.Ф. Погорілка. – 2-ге вид., доп. і переопр. – К. : Наукова думка, 2000. – 732 с.
2. Теорія держави і права / [О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.]; за ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 368 с.
3. Бахрах Д.Н. Административное право / Д.Н. Бахрах. – М. : НОРМА, 1999. – 463 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) / О.Ф. Скакун. – 2-е вид., перероб. і доп. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с.
5. Чапала Г.В. Публічність і влада: діалектика співвідношення / Г.В. Чапала // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2005. – Вип. 31. – С. 347–353.
6. Шершеневич Г.Ф. Наука гражданского права в России / Г.Ф. Шершеневич. – М. : Статут, 2003. – 250 с.
7. Пундор Ю.О. Про визначення змісту категорії «правосуб'єктність» у теорії права та галузевих теоріях цивільного й господарського права (порівняльно-правовий аспект) / Ю.О. Пундор // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 60–63.
8. Иоффе О.С. Избранные труды по гражданскому праву / О.С. Иоффе. М. : Статут, 2000. – 781 с.
9. Цивільне право України : Академічний курс : у 2 т. / за заг. ред. Я.М. Шевченко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – Т. 1 : Загальна частина. – 2006. – 696 с.
10. Красавчиков О.А. Модели гражданской правосубъектности / О.А. Красавчиков // Пробл. соц. законности на совр. этапе ком. строительства. – Х. : Харьк. юрид. ин-т, 1978. – 146 с.
11. Илларионова Т.И. Структура гражданской правосубъектности / Т.И. Илларионова // Правовые проблемы гражданской правосубъектности : сб. науч. ст. – Свердловск : УрГУ, 1978. – С. 54–65.
12. Архипов С.И. Субъект права : Теоретическое исследование / С.И. Архипов ; Ассоциация «Юридический центр». – СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 466 с.
13. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / за ред. проф. В.В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.
14. Сандевуар П. Введение в право / П. Сандевуар. – М. : Интрагэк-Р, 1994. – 324 с.
15. Ансон В. Договорное право / В. Ансон ; общ. ред. и предисловие О.Н. Садикова. – М. : Юридическая литература, 1984. – 463 с.
16. Біляев О.О. Правосуб'єктність спортивних організацій / О.О. Біляев // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 116. – С. 73–79.
17. Борисова В.И. К проблеме правосубъектности юридического лица / В.И. Борисова // Проблеми законності. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 43. – С. 33–38.
18. Винар Л.В. Правоздатність юридичних осіб, заснованих державою / Л.В. Винар // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3–4. – С. 145–149.
19. Пасічник А. Сутність та особливості адміністративної дієздатності / А. Пасічник // Юридична Україна. – 2010. – № 1. – С. 59–63.